

Інеса Шевякова
асистент кафедри психології
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка
м. Старобільськ (Україна)

ЖИТТЄВІ ПРИНЦИПИ СУЧАСНОГО ЮНАЦТВА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОВІДНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА СМИСЛІВ

Юність – це той етап життєвого шляху, на якому відбувається загальна стабілізація особистості, самовизначення, побудова світогляду, набуття і реалізація сенсів життя, визначення власного місця у соціумі. Це період самостійних усвідомлених виборів, якими визначається подальший шлях саморозвитку особистості і який зумовлений, насамперед, тими цінностями та сенсами, які сповідує людина [1]. Як відмічає Д.Леонтьєв, особистісні цінності виступають центральною структурою смислової сфери особистості, вони – джерело смислотворення [2].

Трансформаційні процеси у сучасному українському суспільстві кожного дня кидають нові виклики, тим самим змушуючи молоду людину переглядати власні вибори та систему сенсів, і дуже важливо, щоб цей перегляд відбувався з позицій саморозвитку та особистісної еволюції.

Дослідженню ціннісно-смислової сфери в останній час присвячено багато робіт, зокрема вітчизняних дослідників: Безверхня Г., Романюк Л., Камінська О., Сопівник І., Дмитрук Н., Баранівський В., які вивчають різні аспекти ціннісно- смислової сфери юнацького та молодого віку. При цьому життєві принципи сучасної молоді людини, як керівний комплекс правил життя, певний кодекс, що регламентує поведінку у безлічі життєвих ситуацій, лишається дещо осторонь наукового інтересу. Саме життєві принципи, які досить вільно та чітко можуть бути сформульовані людиною, транслюють основні її цінності та смисли, що опосередковують особистісний спосіб буття та визначають позицію людини до дійсності.

Дослідниця життєвих принципів – Низовських Н. зазначає, що феноменологічно вони представлені у мовних виразах та являють собою ціннісні судження, обрані людиною у якості визначальних для її вчинків. Вони є проявом життєвої позиції та представлені у самосвідомості разом з цілями та сенсами, а також опосередковують особистісний розвиток [3].

Метою нашого дослідження було вивчення цінностей юнацтва, які містяться у життєвих принципах, що взяті особистістю у якості керівних.

Нами була використана методика «Ретроспективна анкета установок» (Низовських Н.) [4], початковий етап – аналіз відповідей респондентів щодо першочергових життєвих принципів. У опитуванні прийняло участь 261 студента юнацького віку- 200 дівчат та 61 чоловік, віком від 19 до 22 років. Усього було визначено 287 першочергових життєвих принципі (деякі досліджувані писали більше, ніж один). Перевагою методики є те, що респонденти ніяк не обмежені у декларуванні своїх принципів та у вільній формі заявляють про найактуальніше та значуще.

Усі означені респондентами твердження ми розподілили за тематичною схожістю у групи, виділивши серед них такі смислові блоки, як: відношення до себе, відношення до інших, відношення до роботи/справи, життя.

Найбільш чисельною виявилася група з принципами, що відображають відношення до себе (45,3%), друга за чисельністю – з принципами відносно до інших (35,2), група принципів відношення до життя посідає третю позицію (10,5%) та на останньому місці принципи щодо відношення до роботи/справи (9,1%).

Серед першочергових життєвих принципів ми не зафіксували ні одного, що стосувався б природи, матеріальних цінностей, кар'єри, лише 3 принципи співвідносяться з вірою та один відображає любов до Батьківщини. Це свідчить на користь того, що зазначені сфери не мають того особистісно значимого сенсу для юнаків, який визначав би їх життєдіяльність у першу чергу.

Найбільш розповсюдженими серед принципів по відношенню до себе є ті, що пов'язані з цілеспрямованістю та

подоланням складнощів (11,5% від загальної кількості), типові – «Бачу мету – не бачу перешкод», «Йти до останнього», «Стій там, де інші ламаються».

Другим є цінності чесності та справедливості (9,6%) – представлені трьома видами тверджень та похідними від них – «бути чесним / говорити правду / не брехати», а також сюди ми віднесли прямотинійність та справедливийсть.

«Опора на власні сили» (7,3% твердження) займає третю позицію, розповсюдженими є принципи, на кшталт: «Розраховувати тільки на себе», «Все залежить від нас самих» «Хочеш зробити добре – зроби сам...». Ці показники досить неоднозначні, бо з одного боку, можуть свідчити про прагнення самоствердження, віру у власні сили, з іншого – відсутність бачення підтримки в інших людях, недовіру та певне розчарування, індивідуалізм.

Серед загальних принципів - прагнень особистості, які ми віднесли теж до цієї групи, прослідковуються цінності саморозвитку (3,8%) як першочергового життєвого принципу («саморозвиток», «завжди удосконалювати себе», «перфекціонізм», «працювати над собою»).

Такі цінності як самостійність, егоїзм, цінності власності, відповідальності, сили, добрі звички, представлені невиразно, але присутні серед наших респондентів.

Тож можна помітити, що по відношенню до себе сучасні юнаки мають більш позитивні настанови, насамперед, тенденцію спиратися на власні сили у досягненні мети попри перешкоди, орієнтир на чесність і справедливийсть, та прагнення саморозвитку і самовдосконалення.

Серед життєвих принципів, що стосуються відношення до інших найчисельнішою групою є доброзичливість та милосердя (13,9%), найчастішим принципом, що складає третину цієї групи, є девіз - «стався до інших так, як хотів би, щоб ставились до тебе». Доброзичливе та безоціночне ставлення (4,4%) проявляється у таких правилах, як «До всіх відношуй однаково добре, незалежно від їх статусу, і т. ін.», «Ніколи не тримати зла на людей», «Не судити по людині»), а цінностям доброти та милосердя (4,8%) характерні формулювання

«Бут и милосердним та добрим», «Що б не сталося – не забувай лишатися людиною».

Прихильність юнаків цінностям сім'ї та допомоги становить 4,2% та 2,8% відповідно.

Життєві принципи вірності, поваги незначно проявлені, разом з тим, мають місце ті, що відображають недовіру (3,8%) та прагматичну забарвленість (2,4%). Ми назвали їх за формулюванням самих респондентів – «Бумеранг» («Відносься так, як до тебе», «Який привіт, така і відповідь», «Не роби добра і зла не буде», «Довіряй, але перевіряй», «Не вір, не бійся, не проси»).

Принципи, що стосуються гендерних відносин, не мають однозначної тематичної спрямованості (1,7%).

Таким чином, у стосунках юнаків з іншими визначальними є доброзичливість, доброта, милосердя, які являють собою основні чесноти, та сімейні цінності, частково респондентам притаманна – недовіра, яка разом з твердженнями групи «спиратися тільки на себе» може мати тривожну ознаку.

Твердження відносно життя в цілому (10,5%) виражені цінностями оптимізму, усвідомлення, гедонізму, совісті, радості. Подолання складнощів описується у суто позитивних оптимістичних твердженнях (4,2%) («Що не робиться – на краще», «Сонце світить завжди та усім», «Все буде добре»), проте один життєвий принцип йде у противагу – «Не долайте складнощі, обходьте їх стороною». Усвідомленість (2,4%) проявляється твердженнями «Не приймай рішень, коли злий», «Свобода вибору: усвідомлення потреби», «Тут і зараз»).

Окрім цього, зафіксовані гедонізм, радість від життя, совість, але не виражені яскраво.

У тематичному блоці – відношення до праці, справи (6,3%) мають сенс такі якості, як: працелюбство, обов'язок, цінність помилки. Цікаво те, що «Ставлення до помилок» (2,1%), транслює виключно позитивне ставлення та сприймається як зворотній зв'язок і позитивний досвід («Помилки – кращий урок життя», «Це нормально робити помилки», «успішні особистості не бояться ризикувати та помилятися»), що може вважатись

певним показником зрілості.

Життєві принципи, що стосуються часу (2,8%), зосереджені на значущості планування та своєчасності («Потрібно планувати справи», «Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні», «Успіх – це результат планування»). Дивним видається те, що ми не отримали принципів, які прямо б стосувалися учбової та професійної діяльності, можливо, це пов'язано саме з входженням у професію та становленням цінностей цієї групи, або вони не настільки мають життєвий сенс, щоб посідати першочергові позиції у системі життєвих цінностей, тому актуальним залишається продовження дослідження, враховуючи другорядні та усі наступні її принципи.

Тож, узагальнено можна сказати, що для цієї вибірки юнаків найбільш значимими є сфера побудови власного Я та відношення з іншими. Характерними є універсальні людські цінності такі, як: чесність, доброзичливість, милосердя, цілеспрямованість, оптимізм, саморозвиток. У стосунках з іншими людьми юнаки додержуються здебільшого позитивного ставлення, що може бути пов'язане з професійною складовою, адже вибірку склали здебільшого студенти професій «людина-людина», однак має місце певній недовірі та тенденції до відособлення.

Враховуючи, що індивідуальні цінності є проявом суспільних, така позитивна картина у вибірці може свідчити про те, що не відбувається відчуження морально-етичних та гуманістичних цінностей, які є базисними та універсальними для пізнання та розуміння світу та себе у ньому, або ж має місце показник соціальної бажаності. З метою перевірки цього припущення планується продовження дослідження з урахуванням другорядних та наступних декларованих життєвих принципів та їх значущості для особистості.

Література

1. Кон И.С. Психология юношеского возраста: (Проблемы формирования личности). Учеб. пособие для студ-ентов пед. ин-тов. — М.: Просвещение, 1979. — 175 с.

2. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смыс-ловой реальности / Д. А. Леонтьев. — М. : Смысл,

2003. — 487 с.

3. Низовских Н. А. Психосемантический подход к личностному саморазвитию человека / Н.А. Низовских // Вестник ВятГУ. – 2006. – №14. – С.136–143.

4. Низовских Н. А. Жизненные принципы в личностном саморазвитии человека : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Низовских Нина Аркадьевна. – М., 2010. – 673 с.